LIJST VAN BRONNEN BETREFFENDE DE AFSCHAFFING VAN DE SLAVERNIJ IN NEDERLANDS WEST-INDIË

DOOR

JOHANNA MARIA VAN WINTER

Alleen werken van tijdgenoten zijn opgenomen, en dus geen publicaties van latere schrijvers. Korte opmerkingen over de slavernij zijn te vinden in alle boeken over de Nederlandse koloniën, maar een samenvattend werk over de afschaffing van de slavernij in Nederlands West-Indië en wat daarmede samenhangt bestaat nog niet.

Werken met * of † gemerkt heeft de schrijfster niet onder ogen gehad. Wanneer ze met † zijn aangegeven, bestaat er grote kans dat ze niet meer in Nederland zijn te vinden, maar wel in de Landsboekerij te Paramaribo. — Werken met een § gemerkt zijn alleen te vinden in de bibliotheek van het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde te 's-Gravenhage; deze zijn dus niet opgenomen in de Centrale Catalogus van de Koninklijke Bibliotheek.

LIST OF SOURCES CONCERNING THE ABOLITION OF SLAVERY IN THE NETHERLANDS WEST INDIES

consisting of publications by contemporaries only.

Asterisked works have not been seen by the authoress; part of them (marked †) are perhaps no longer found in the Netherlands, but may be studied at the government's library in Paramaribo.

* J. E. J. CAPITEIN: *Staatkundig-godgeleerd onderzoekschrift over de slavernij, als niet strijdig tegen de Christelijke vrijheid.* Leiden en Amsterdam, 1742. (Zie over deze man A. EEKHOF: De negerpredikant Jacobus Elisa Joannes Capitein. *Nederlands archief voor Kerkgeschiedenis 13*, 1917.)

* D. H. GALLANDAT: *Noodige onderrichtingen voor de slaafhandelaaren.* Middelburg, 1769.

N. S. VAN WINTER: *Monzongo, of de koninklijke slaaf. Treurspel.* Toneelpoëzy van NICOLAAS SIMON VAN WINTER en LUCRETIA WILHELMINA VAN MERKEN. Amsterdam, 1774.

* ELISABETH WOLFF-BEKKER: *Beemster Winter-Buitenleven.* Amsterdam en Den Haag, 1779.

* SIMON RIVIER: *Amida of de verloste Afrikaansche slaaf.* Rotterdam, 1779.

* WILLEM VAN HOGENDORP: *Kraspoekol of de droevige gevolgen van eene te verre gaande strengheid jegens de Slaaven, eene zedekundige vertelling.* Batavia, 1779; Rotterdam, 1780. (Tot toneelstuk omgewerkt door zijn zoon.)

* ELISABETH MARIA POST: *Reinhart of Natuur en Godsdienst.* Amsterdam, 1791–'93.

J. G. STEDMAN: *Reize naar Surinamen, en door de binnenste gedeelten van Guiana.* Naar het Engels. Amsterdam, 1799–1800.

* DIRK VAN HOGENDORP: *Kraspoekol of de slaavernij, een tafereel der zeden van Neerlands Indiën.* Delft, 1800.

* DE WITTE VAN HAEMSTEDE: *De negers in Holland.* Vrij naar KOTZEBUE, *Die Negersclaven.* Zwolle, 1802.

* J. TH. H. NEDERMEIJER VON ROSENTHAL: *De servorum Afrorum commercio eoque recte sublata, nec non de Afrorum servitute penitus tollenda.* Leidse dissertatie, 1816.

A. VON SACK: *Reize naar Surinamen en terugtogt over Noord-Amerika naar Europa,* uit het Hoogduits. 3 dln. Haarlem, 1821.

† A. F. LAMMENS: *Redevoering ten betooge: dat de sterfte of het afnemen van het getal der negerslaven in de kolonie Suriname, niet zoo zeer aan mishandelingen, maar hoofdzakelijk aan andere oorzaken, moet toegeschreven worden.* Amsterdam, 1823.

ISAÄC DA COSTA: *Bezwaren tegen den Geest der Eeuw.* Leiden, 1823.

(B. DE GAAY FORTMAN: Een vijfdaags bezoek aan Suriname in 1825. Uit het dagboek van de genie-officier Hendrik Maurits van der Goes. *West-Indische Gids 30,* 1948, p. 13 vlg.)

[G. P. C. VAN HEECKEREN VAN WALIËN]: *Aanteekeningen betrekkelyk de kolonie Suriname.* Arnhem, 1826.

F. A. KUHN: *Beschouwing van den toestand der Surinaamsche plantagieslaven. Eene oeconomisch-geneeskundige bijdrage tot verbetering derzelven.* Amsterdam, 1828.

* E. W. VAN DAM VAN ISSELT: *Hassar of de negers.* Tiel, 1829.

M. D. TEENSTRA: *De Nederlandsche West-Indische eilanden.* Amsterdam, 1836.

Nederlandsche Stemmen over Godsdienst, Staat-, Geschied- en Letterkunde, onder redactie van IS. DA COSTA en H. J. KOENEN. *4,* 1836, p. 232; *6,* 1838, p. 59 (GEFKEN).

De Diligence, een tijdschrift van en voor de provincie Groningen. Uithuizen, 1837–'39, p. 15, 16, 28, 29.

* P. J. BENOIT: *Voyage à Surinam. Déscription des positions néerlandaises dans le Guyane.* Brussel, 1839.

Stemmen en beschouwingen over Godsdienst, Staat-, Geschied- en Letterkunde, onder redactie van IS. DA COSTA en H. J. KOENEN. *2*, 1839–'40, p. 250 vlg. (KOENEN).

* J. J. GURNEY: *A winter in the West Indies.* 4e druk. Londen, 1841.

De Tijdgenoot. Verzameling van stukken betreffende den tegenwoordigen toestand des vaderlands, onder redactie van J. DE BOSCH KEMPER e.a. *1–5*, 1841–1845.

J. DE NEUFVILLE Azn.: *De vrijlating der slaven in hare gevolgen beschouwd en op de Nederlandsche volksplantingen toegepast.* Amsterdam, 1841.

J. VAN OUWERKERK DE VRIES: *Het godsdienstig onderwijs der negerslaven en de bloei der kolonie Suriname in groot gevaar.* Amsterdam, 1841.

§ W. H. LANS: *Bijdrage tot de kennis der kolonie Suriname.* Den Haag, 1842.

* G. VAN LENNEP COSTER: *Aanteekeningen, gehouden gedurende mijn verblijf in de West-Indiën, in de jaren 1837–'40.* Amsterdam, 1842.

[G. P. C. VAN BREUGEL]: *Dagverhaal eener reis naar Suriname.* Amsterdam, 1842.

M. D. TEENSTRA: *De negerslaven in de kolonie Suriname en de uitbreiding van het Christendom onder de heidense bevolking.* Dordrecht, 1842.

§ *Een woord ter wederlegging van het schrijven des heeren De Neufville over de vrijlating der slaven, in het bijzonder voor zoo veel zulks de kolonie Suriname betreft;* door een kolonist. Amsterdam, 1842.

Ontwerp tot vrijlating der neger-slaven onder vereeniging van aller belangen. Amsterdam, 1842.

De Gids, September 1843. (Boekbespreking van de Nederlandse vertaling van GURNEY, *A winter in the West Indies.*)

Bijdragen tot de kennis der Nederlandsche en vreemde koloniën, bijzonder betrekkelijk de vrijlating der slaven, onder redactie van J. ACKERSDIJCK en G. W. VREEDE e.a. Utrecht, 1844–1847.

[A. F. LAMMENS]: *Gedachten over de emancipatie der negerslaven en de afschaffing van den slavenhandel waardoor jaarlijks een aantal negers worden vervoerd uit Afrika naar Amerika.* Den Haag, 1844.

M. D. TEENSTRA: *Bijdrage tot de ware beschouwing van de zoo hoog geroemde uitbreiding des Christendoms onder de heidenen in de kolonie Suriname; toegewijd aan alle philantropen.* Amsterdam, 1844.

GEORGE STACEY: *Beroep op de goddeloosheid der slavernij en van den slavenhandel*, uitgegeven door de jaarlijksche vergadering van het godsdienstig genootschap der Vrienden (Quakers), gehouden in Londen, 1844. Amsterdam, 1845.

De cabale tegen Gouverneur-Generaal ELIAS in 1844–'45:

Verzameling van stukken aangaande de Surinaamsche aangelegenheden, thans aanhangig in de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Den Haag, 1845.

Rapporten van de gouverneurs in de provinciën, 1840–1849, ed. A. J. C. RÜTER. Utrecht, 1941–1950. III, no. 353, no. 363, no. 387, no. 393, no. 394.

Adres aan de Tweede Kamer van G. C. BOSCH REITZ c.s. 21 Februari 1845. *Handelingen Staten Generaal, Bijlagen* p. 1004 vlg.

Redevoering van Z.Exc. den Minister van Koloniën, uitgesproken in de zitting van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, den 14 Maart 1845, over de Surinaamsche aangelegenheden. Amsterdam, 1845.

Adres G. C. BOSCH REITZ c.s. 8 April 1845. *Handelingen Staten Generaal, Bijlagen* p. 1009 vlg.

Suriname en de Regering. Korte vertogen over het vraagstuk van den dag. Amsterdam, 30 April, 1845.

[I. J. LION]: *Beschouwing van het adres ingediend door G. C. Bosch Reitz c.s., aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal, op den 21 Februarij 1845, door eenige ingezetenen der kolonie Suriname.* Amsterdam, 1845.

Handelingen Tweede Kamer 1844–'45, 14 Maart '45, 25 April '45, 23 Juni '45.

NIC. BEETS: *Des Christens schuld aan den Heiden.* Redevoering 15 Sept. 1847. Haarlem, 1848.

NIC. BEETS: *Des Heidens loon aan den Christen.* Redevoering 7 Aug. 1850. Haarlem, 1850.

G. J. MULDER: *De voeding van den neger in Suriname.* Rotterdam, 1847.

[W. H. LANS]: *Emancipatie door centralisatie. Schets van een ontwerp tot behoud van Suriname.* Den Haag, 1847.

De Slaven in Nederlandsch Guyana. *Algemeen Handelsblad* 3 December 1847.

[H. C. MILLIES]: *Mag de Christen eigenaar van slaven zijn?* Beantwoord tegen het Algemeen Handelsblad van 3 Dec. 1847. Amsterdam, 1847.

P. M. N[ETSCHER]: *Gedachten ten gunste der planters en lands-ambtenaren te Suriname, bij het lezen van een naamloos vlugschrift, ten titel voerende: „Mag de Christen eigenaar van slaven zijn?"* Den Haag, 1848.

[R. F. VAN RADERS]: *Schets om te strekken ten betooge, dat de vrijstelling der slaven in de kolonie Suriname, kan worden tot stand gebragt zonder geldelijke opoffering, zonder verkorting van eigendomsregten, zonder verstoring van hetgeen bestaat, en tevens onder de daarstelling van een middel, waardoor de opkomst en toenemende bloei der genoemde kolonie, door de aanzienlijke waarde-vermeerdering van derzelver hoofdproduct van uitvoer, grootendeels wordt verzekerd.* Paramaribo, 1848.

[G. S. DE VEER]: *Opmerkingen omtrent den Afrikaanschen slavenhandel en de emancipatie in de Britsche koloniën, met aanbeveling van middelen om Afrika te beschaven, den bloei der West-Indiën te herstellen, en de slaven in de kolonie Suriname te emanciperen.* Den Haag, 1848.

† MGR. A. H. GREVELINK: *Bemerkingen betreffende de Nederlandsche West-Indische eilanden,* 2e stuk: Emancipatie der slaven. Rotterdam, 1848.

W. R. VAN HOËVELL: *Emancipatie der slaven in Neerlands-Indië.* Groningen, 1848.

Blik op den vroegeren en tegenwoordigen toestand van het eiland Curaçao. Rotterdam, 1848.

[E. VAN EMDEN e.a.]: *Onderzoek tengevolge der circulaire van den Heer Otto Tank, Hoofdvoorstander van de zending der Evangelische Broeder-Gemeente in de kolonie Suriname, aan de (in Nederland gevestigde) eigenaren en administrateuren van plantaadjen in die kolonie,* d.d. Zeist, Mei 1848. Paramaribo, 1848.

J. C. PALTHE WESENHAGEN: *Beschouwingen betreffende de vrijverklaring der slaven in de kolonie Suriname.* Amsterdam, 1849.

J. VAN DER SMISSEN: *Beschouwingen over de kolonie Suriname, in verband met een ontwerp tot emancipatie der slaven.* 2 dln. Amsterdam, 1849.

F. M. HOSTMANN: *Over de emancipatie van negers in Amerika, door kolonisatie met Europeanen.* 2 dln. Amsterdam, 1850.

H. DE BRUYN: *Plan eener trapsgewijze emancipatie der slaven in de Nederlandsche West-Indische koloniën.* Zaltbommel, 1851.

Overzigt der werkzaamheden van de Afdeeling Koophandel der Maatschappij onder de zinspreuk „Felix Meritis", te Amsterdam, 1852–1855. 16 December 1852, 20 Januari 1853.

De Vereeniging, Christelijke Stemmen, onder redactie van O. HELDRING e.a. *6,* 1852; *7,* 1853; *8,* 1854; *12,* 1858; *13,* 1859.

Ernst en Vrede, Maandschrift voor de Nederlandsche Hervormde Kerk. *1,* 1853; *3,* 1855; *5,* 1857.

J. WOLBERS: *De slavernij in Suriname, of: Dezelfde gruwelen der slavernij die in de „Negerhut" geschetst zijn, bestaan ook in onze West-Indische koloniën!* Amsterdam, 1853.

§ J. WOLBERS: *De Surinaamsche negerslaaf.* Amsterdam, 1854.

W. R. VAN HOËVELL: *Slaven en vrijen onder de Nederlandsche wet.* Zaltbommel, 1854.

R. F. VAN RADERS: *De vestiging van Nederlanders in Suriname aanbevolen.* Den Haag, 1854.

A. KAPPLER: *Zes jaren in Suriname.* 2 dln. Utrecht, 1854.

C. A. VAN SIJPESTEIJN: *Beschrijving van Suriname.* Den Haag, 1854.

* W. E. CHANNING: *De stem eens Christens uit den vreemde.* Uit het Engels door J. J. SWIERS. Groningen, 1854.

* F. W. L. TYDEMAN: Eene boschpatrouille in Suriname, 1844. *Pantheon 2*, 1854.

§ R. F. VAN RADERS: *Denkbeelden en plan betreffende de opheffing der slavernij in de Nederlandsche West-Indische koloniën.* Den Haag, 1855.

De Gids, Februari en Mei 1855. Boekbesprekingen door P. J. VETH en J. K. W. QUARLES VAN UFFORD.

§ J. B. J. VAN DOREN: Emancipatie of de vrijverklaring der zoogenaamde slaven in de Nederlandsche West-Indische bezittingen. Overgedrukt uit de *'s Gravenhaagsche Nieuwsbode* Juli 1855, en een vervolg op artikelen in nos 1405, 1408, 1414, 1423, 1466, 1470, 1471, 1475, 1479, 1483, 1487 en 1489 van dit blad.

§ L. A. CHAMEROVZOW: *De slavernij, eene misdaad en eene zonde voor God. Voordeelen der afschaffing.* Rede, gehouden te Amsterdam voor het Ned. Jongelinggenootschap tot afschaffing der slavernij, op 19 Juli 1855. Vertaald door J. VAN HEERDE. Amsterdam, 1855.

Eerste Rapport van de Staatscommissie, benoemd bij K.B. van 29 Nov. 1853. Den Haag, Augustus 1855.

Tweede Rapport van de Staatscommissie. Den Haag, 1856.

R. F. VAN RADERS: *Het gevoelen van de minderheid der Staatscommissie van 29 Nov. '53.* Den Haag, 1856.

Uittreksel van het verhandelde in de Algemeene Vergadering van het Indisch Genootschap te 's Gravenhage, 22 September 1855, betreffende de slavernij in de Nederlandsche West-Indische koloniën. Zaltbommel, 1855.

B. E. C. BELMONTE: *Neêrlands West-Indië in zijne belangen, en Dr. W. R. van Hoëvell in zijn „Slaven en Vrijen". Slavernij-Emancipatie-Kolonisatie.* Leiden, 1855.

[M. D. TEENSTRA]: *Emancipatie der slaven.* Groningen, 1855.

[H. HEYLIDY]: *Eene stem uit Suriname in het belang der negerslaven.* Utrecht, 1855.

§ Prof. DUTTENHOFER: *Ueber die Emancipation der Neger*. Nördlingen, 1855.

§ *Gesprek tusschen den heer Ira Aldridge, den beroemden Afrikaan, en een staatsman, over de slavernij*. Den Haag, 1855.

Maandblad, uitgegeven vanwege de Nederlandsche Maatschappij ter bevordering van de afschaffing der slavernij. 1855–1856.

Tijdschrift, uitgegeven vanwege de Nederlandsche Maatschappij etc. 1856–1862. (Voortzetting van het *Maandblad*.)

West-Indië. Bijdragen tot de bevordering van de kennis der Nederlandsch West-Indische koloniën, onder redactie van H. C. FOCKE, CH. LANDRÉ, C. A. VAN SYPESTEYN en F. A. C. DUMONTIER. 2 dln. 1855, 1858.

§ J. J. VAN TOORENENBERGEN: *De bevrijding der slaven en de evangelieprediking*. Rede voor de afd. Den Haag van de Ned. Maatschappij etc., op 30 October 1856. Haarlem, 1856.

A. HALBERSTADT: *Vrijmaking der slaven in Suriname en de opheffing van het meesterschap, volgens de Staatscommissie*. Amsterdam, 1856.

NIC. BEETS: De bevrijding der slaven. Redevoering voor de Ned. Maatschappij etc. 1856. *Sparsa, verzameling van verstrooide opstellen en kleine geschriften*. Amsterdam, 1882.

§ W. E. H. WINKELS: *Slavernij en emancipatie*. Utrecht, 1856.

M. D. TEENSTRA: *Vlugtige beschouwing van de hedendaagsche slavernijkwestie in Nederland*. Amsterdam, 1856.

* *Noodkreet*, uitgegeven door het Nederlandsche Jongelinggenootschap etc., 1856.

† H. VAN SOEST: *Liberté et esclavage sous la loi néerlandaise. Étude de l'ouvrage hollandais du Dr. W. R. van Hoëvell* etc. Den Haag, 1856.

† *De neger- en vrijstaat Liberia. Wederlegging van de bewering „dat de neger niet aan zich zelven behoort te worden overgelaten, enz."* Amsterdam, 1856.

[G. S. DE VEER]: *Iets over de emancipatie der slaven, door eenen voormaligen bewoner der kolonie Suriname*. Den Haag, 1857.

J. K. W. QUARLES VAN UFFORD: Afschaffing der slavernij in Nederlandsch West-Indië. *De Recensent, Alg. Lett. Maandschrift*, 1857.

W. C. KNOTTENBELT: Emancipatie en Evangelie. *De Gids*, Februari 1857.

J. I. DOEDES: *Wanneer zullen onze West-Indische slaven vrij worden? Eene Nederlandsche volksvraag*. Redevoering voor de Ned. Maatschappij etc. te Amsterdam 12 Febr. 1857 en Den Haag 19 Febr. 1857. Utrecht, 1857.

M. COHEN STUART: *De vrijmaking van onze slaven, de eisch en roeping van dezen tijd.* Redevoering voor de Ned. Maatschappij etc. Alkmaar, 1857.

§ J. WOLBERS: *Neerlands schuld en Neerlands roeping jegens de slaven in Suriname en verdere Nederlandsche West-Indische bezittingen.* Amsterdam, 1857.

J. WOLBERS: *Schets van een plan tot aankoop van plantaadjes in Suriname, met het doel om de slaven in vrijheid te stellen en voor loon als vrije werklieden in hun eigen onderhoud te doen voorzien.* Amsterdam, 1857.

De emancipatie der West-Indische slaven, beschouwd door eenen belangeloozen kolonist. Amsterdam, 1857.

§ *Slavenhouders en slavenvrienden. Eene stem uit Suriname, beantwoord door een stem uit Holland.* Haarlem, 1857.

§ *Oproep tot deelname aan de Maatschappij voor godsdienstig onderwijs onder de negers.* 1857.

S. J. COHEN: *Memorie tegen het Rapport der Staatscommissie, benoemd bij K.B. van 29 November 1853 etc., namens de eigenaren van slaven op het eiland St Martin (Nederlandsch gedeelte).* Amsterdam, 10 Mei 1857.

L. VAN WOUDRICHEM VAN VLIET: *Ontwerp eener Nederlandsch-West-Indische Ontginning- en Handelmaatschappij met een kapitaal van vijftig millioen guldens.* Den Haag, 1857.

† J. HERMAN DE RIDDER: *Een levensteken op een doodenveld.* Schoonhoven, 1857.

G. J. A. BOSCH REITZ: Een waarschuwende stem uit Suriname. Overgedrukt uit de *Amsterdamsche Courant* 15 December 1858.

§ *Slavenemancipatie en slavenarbeid, door een grondeigenaar in die kolonie.* Leiden, zonder datum, maar waarschijnlijk 1858.

§ ANNA: *Schaduwbeelden uit Suriname.* Amsterdam, 1858.

A. D. VAN DER GON NETSCHER: *Bijdrage ter aanwijzing van de grondslagen waarop de afschaffing der slavernij in Suriname dient gevestigd te worden.* Den Haag, 1858.

A. D. VAN DER GON NETSCHER: *Beschouwing van het op 25 October 1858 voorgesteld ontwerp van wet ter afschaffing der slavernij in Suriname.* Den Haag, 1859.

§ G. S. DE VEER: *Aanteekeningen op een adres van den heer F. A. Eckhardt de Mesquita, aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal, d.d. Utrecht 12 December 1858.* Den Haag, 1859.

De Surinaamsche adressen. Utrecht, 1859.

Surinaamsche aangelegenheden. Utrecht, 1859. (over de rechtspraak in S.)

J. WOLBERS: *Eenige opmerkingen omtrent het op den 2den Mei 1860 voorgestelde ontwerp van wet ter afschaffing der slavernij in Suriname, voornamelijk in betrekking tot het staatstoezigt over de vrijgemaakte slaven*. Utrecht, 1860.

A. D. VAN DER GON NETSCHER: *De quaestie van vrijen arbeid en immigratie in de West-Indië*. Den Haag, 1860.

A. M. DE ROUVILLE: Is Nederland verpligt, om, bij emancipatie der slaven in West-Indië, den eigenaren der slaven schadevergoeding, volgens de waarde van iederen slaaf, te betalen, of kan men, regtens, volstaan, met eene tegemoetkoming op, door den Nederlandschen wetgever willekeurig aangenomen, schaal. *Themis, Regtskundig tijdschrift*, 2e verzameling deel 7, 1860.

R. F. VAN RADERS: *Geschiedkundige aanteekeningen, rakende proeven van Europesche kolonisatie in Suriname*. Den Haag, 1860.

R. F. VAN RADERS: *De wijze van opheffing der slavernij in de Nederlandsche West-Indische koloniën*. Verhandeling voor „Felix Meritis" op 7 Maart 1861, met toelichtende nota's herdrukt. Den Haag, 1861.

De bestendiging der slavernij, voor zoo ver die nog onder Nederlands vlag bestaat, in Felix Meritis aanbevolen. *Algemeen Handelsblad* 2 en 3 Mei 1861. (Critiek op VAN RADERS.)

§ R. F. VAN RADERS: *Verdediging der voordragt in de afdeeling Koophandel der Maatschappij Felix Meritis, den 7 Maart 1861, over afschaffing der slavernij*. Den Haag, 7 Mei 1861.

G. S. DE VEER: Aanteekeningen over de emancipatie der slaven in de Nederlandsche West-Indische koloniën. *Themis, Regtskundig tijdschrift*, 2e verz. 8, 1861.

J. VAN DER SMISSEN: *Over de emancipatie der slaven*. Haarlem, 1861.

§ C. C. HEIDWEILER: *Het behoud van en de beslissing der slavenemancipatie in de kolonie Suriname*. Amsterdam, 1861.

§ A. v. S.: *Is de emancipatie der slaven in onze West-Indische bezittingen tijdig?* Amsterdam, 1861.

J. WOLBERS: *Geschiedenis van Suriname*. Amsterdam, 1861.

De Gids, Januari 1862. Boekbesprekingen door A. PIERSON.

A. A. BERGENDAHL: *Een woord bij de aanstaande afschaffing der slavernij in Suriname op 1 Juli 1863*. Utrecht, 1862.

A. D. VAN DER GON NETSCHER: *De opheffing van de slavernij en de toekomst van Nederlandsch West-Indië*. Den Haag, 1862.

C. SCHWARTZ: *Vrijlating en vrijmaking der slaven in de kolonie Suriname*. Rede 3 Dec. 1862.

St. Martin:

S. J. COHEN: *Memorie* 10 Mei 1857, zie boven.

R. F. VAN RADERS: *Adres betreffende het vraagstuk der afschaffing van de slavernij in West-Indië*, ingediend 25 Juli 1862 aan de Eerste Kamer. Den Haag, 1862.

S. J. COHEN: *Het regt der slaveneigenaren op het eiland St Martin, tot behoorlijke schadevergoeding bij de emancipatie, verdedigd tegen de aalmoes hun door de Tweede Kamer toegeworpen*. Aan de Eerste Kamer, 28 Juli 1862. Den Haag, 1862.

R. F. VAN RADERS: *Onderzoek naar de beweerde vrijverklaring der slaven op het eiland St Martin in 1848*. Den Haag, 26 Mei 1863.

Verzoekschrift van ingezetenen, eigenaren van slaven in het Nederlandsch gedeelte des eilands St Martin, aan den Koning, 29 Mei 1863. Den Haag, 1863.

R. F. VAN RADERS: *Adres behelzende toelichting van het Tweede Rapport der Staats-Commissie van 29 November 1853*. Aan de Tweede Kamer 10 November 1863. Den Haag, 1863.

G. BELINFANTE: *Het eiland St Martin, zijn toestand, uitzigten en goed regt, naar de jongste berigten*. Den Haag, 1863.

§ R. F. VAN RADERS: *Nadere uiteenzetting van de regtstoestand der slaven, aanwezig in het Nederlandsch gedeelte van het eiland St Martin, op en na den 1sten Junij 1848*. Den Haag, 22 Januari 1864.

De periode van het Staatstoezicht (niet volledig):

C. A. VAN SYPESTEYN: Afschaffing der slavernij in de Nederlandsche West-Indische koloniën, uit officiële bronnen zamengesteld. Overgedrukt uit *Bijblad* van de *Economist*, 1866.

A. D. VAN DER GON NETSCHER: *Werking van de wet tot opheffing der slavernij in de Nederlandsche West-Indische koloniën, en middelen om Suriname van verder verval te redden*. Den Haag, 1866.

D. J. SANCHES: *Een blik op den toekomst der kolonie Suriname*. Zaltbommel, 1871.

J. F. ZEEGELAAR: *Suriname en de opheffing der slavernij in 1863*. Amsterdam, 1871.

W. BOEKHOUDT: *Uit mijn verleden. Bijdrage tot de kennis van Suriname*. Winschoten, 1874.

O. G. HELDRING: *Leven en arbeid*. Leiden, 1881.

Levensschets van G. W. Vreede, naar zijn eigen handschrift uitgegeven door A. C. VREEDE. Leiden, 1883.

J. I. DOEDES: *Biografische herinneringen 1843–1893*. Utrecht, 1894.

* E. J. BARTELINK: *Hoe de tijden veranderen. Herinneringen van een ouden planter*. Paramaribo, 1914.

Adressen voorzover gedrukt (zie verder de *Handelingen van de Staten-Generaal 1839–1864*).

G. L. RÖPERHOFF, HUGH WRIGHT, H. BIJLAART, aan de Tweede Kamer der St.-Gen. Paramaribo, Juni 1852.

Nederlandsche Maatschappij etc. aan den Koning. *De Nederlander* 10 Nov. 1853.

A. H. en A. G. BOTS aan de Minister van Koloniën, 16 Februari 1857.

Hoofdbestuur der Maatschappij „Tot Nut van 't Algemeen" aan den Koning, 13 Juni 1857.

H. G. ROUX c.s. aan de Tweede Kamer. Paramaribo, 27 December 1858.

To the Second Chamber of the States-General of the Netherlands. 1858. (Van zes ongenoemde Engelse bezitters van plantages in Nickerie.)

Commissie van Toezicht en Hoofdbestuur van het Ned. Jongeling-genootschap etc. aan de Tweede Kamer. Utrecht, 21 Februari 1859. (Over St. Martin zie boven.)

Dagbladen, voorzover nog niet onder de brochures en artikelen vermeld (onvolledig).

Provinciale Groninger Courant 20 Febr. en 12 April 1844.

De Nederlander, Nieuwe Utrechtsche Courant 1853: 1, 16, 22 Dec.; 1854: 3, 12 Jan., 12, 13 Mei, 16 Nov., 16, 23 Dec; 1855: 3 Jan.

Kerkelijke Courant 31 Jan. 1854.

Algemeen Handelsblad 14 Dec. 1857.

De Indiër, o.a. 1858: 18 Sept., 9, 13, 16, 23, 30 Oct., 3, 10 Nov., 11, 15, 25, 29 Dec. 1859: 1, 10, 22 Jan., 16, 19 Febr., 11, 14 Mei, 4 Juni.

Briefwisseling.

Briefwisseling van Willem Bilderdijk met H. W. en M. Tydeman gedurende de jaren 1807–1831. ed. H. W. T. Tydeman, Sneek, 1867.

Brieven van Mr Willem Bilderdijk. ed. W. Messchert. 5 dln. Rotterdam, 1836–1837.

Brieven van Mr. Isaäc da Costa, medegedeeld door Mr. G. Groen van Prinsterer. 3 dln. Amsterdam, 1872–1876.

Groen van Prinsterer. *Schriftelijke nalatenschap* deel IV: Briefwisseling deel III. 1848–1866. Bewerkt door Dr H. J. Smit. R.G.P. 90, Den Haag, 1949.

– Réveilarchief

Brieven van W. Gefken aan H. J. Koenen, Is. da Costa aan W. de Clercq en de Clercq aan da Costa,
J. J. Gurney aan W. de Clercq en de Clercq aan Gurney,
W. van Hogendorp aan da Costa,
Groen aan Koenen,
Mevr. Groen aan Mevr. de Clercq.
W. Gefken — Levenservaringen.
H. J. Koenen — Redevoeringen in manuscript.

Geen gegevens heb ik gevonden in de correspondentie tussen
J. I. Doedes en H. J. Koenen,
Koenen en da Costa,
Koenen en C. M. van der Kemp,
en evenmin in het Actenboek van *Ernst en Vrede.*

– Rijksarchief

Baud no 509, 770, 771, 919, 921, 928, 930, 933, 934, 935,936, 937. 938, 940. (Over zijn werk als minister van koloniën en als voorzitter van de Staatscommissie.)

Groen van Prinsterer, Stukken betreffende de Staatscommissie van 1853; correspondentie vooral uit de jaren 1839–1844 en na 1850. Brieven aan Groen van H. J. Koenen, Mr Alexander, J. de Neufville Azn., W. G. Herklots, P. J. Elout van Soeterwoude, F. van der Oudermeulen, E. Miller, C. F. Pahud, J. C. Baud, W. van Lynden, J. van Heerde, W. Gefken e.a.

– Archief Mr J. de Bosch Kemper, briefwisseling, aanwezig op het Internationaal Instituut voor Sociale Wetenschappen te Amsterdam.

Brief van H. C. Focke te Paramaribo aan de Bosch Kemper, 7 Mei 1835.